

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cerimonien Vande Heylighe Roomsche Kercke Raeckende De Processien, De Pelgrimagien, Het Vvy-Water Ende Begravenisse

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1669

Het II. Capittel. Wordt bethoont uyt de HH. Oudt vaders vande vier eerste hondert jaeren, datmen inde waere ende rechtsinnighe Kercke Pelgrimagien heest ghedaen.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34094

HET II. CAPITTEL.

Wordt bethoont uyt de HH. Oudt vaders vande vier eerste hondert jaeren, dat men inde waere ende rechtsinnighe Kercke Pelgrimagien heeft ghedaen.

§. I.

Pelgrimagien diemen ghedaen heeft naer Roomen tot de graeven vande HH. Petrus ende Paulus Apostelen.

Eusebius, Anno 326.

Historia Ecclesiastica libro 6. cap. 11. juxta interpretationem Ruffini.

Damantius (soo wierdt Origenes gendeemt) Als op dien tijdt Zepherinus de Roomische Kercke regeerde / is te Roomen ghekomen / soo hy self op eene sekerre plaetse geschreven heeft / segghende / dat hy gaote begherte hadde om de alder outste Kercke vande Roomen te besoeken.

Den H. Joannes Chrylostomus, Anno 398.

Homilia 66. ad Populum Antiochenum.

Dese graeven bande HH. Petrus ende Paulus, zijn deel upstakeuder dan de graeven der Coninghen: want hy dese en is gheen bolck / ende tot die is eenen grooten toeloop. De beenderen bande Heplighen pijnighen ende bedwinghen de duyvels / ende sy ontbinden die / de welke met alder-wzeetste banden van haer ghebonden zijn; de asschen / ende beenderen / ende stof verscheuren die onsehtbare krachten: Ende schoon niemant oyt ghe-

Adamantius (erat hoc nomen Origeni) cum per illud tempus Zepherinus Romanæ Ecclesiæ præficeret, Romam venit sicut ipse in quodam loco scripsit dicens voti sibi fuisse, ut antiquissimam Romanorum viseret Ecclesiam.

Multò cæteris regalibus sepulchris hæc monumeta sunt clariora, nam illic quidem magna solitudo, hic autem magnus concursus. Sanctorum ossa demones sustunt, & torquent, & vinctos, ab illis solvunt levissimis vinculis; & cinis, & ossa, & favilla

Invisibiles illas potestates dilaniant: Itaque quo regias quidem aulas videat, nullus unquam peregrinatus fuerit. Multi vero reges plerumque huius spectaculi gratia peregrinati sunt.

Quis mihi nunc dabit circumfundere corpori Pauli? affigi sepulchro, & videre pulverem corporis illius? Oris huius pulverem videre vellem per quod Christus magnalia, & ineffabilia locutus est! Pulverem videre vellem oculorum excavatorum primo, deinde vero ad orbis salutem respicientium, vellem & pedum illorum videre pulverem, qui per orbem currentes non laborarunt,

Vellem videre catenas quas pertimescunt & horrent demones, reverentur autem Angeli: Si ab ecclesiasticis curis essent remotus, non recusarem hanc suscipere peregrinationem ut solum viderem catenas.

Videtur imperii nobilissimi eminentissimum culmen, ad sepulchrum piscatoris Petri, submisso diademate supplicare.

38 Cerimonien raeckende de Pelgrimagen ghereysst en hadde om Coninghlycke palysen te sien / nochtans vele Coninghen zyn de pelgrimage ghegacu / om dit spectacul te sien.

Den selven

Homilia 31. in Epist. ad Romanos.

Wie sal my nu verleenen dat ick mag omhelsen het lichaem van Paulus? dat ick mag vast blijven aen sijn graf / ende de asschen sien van dat lichaem? Ick wilde wel de asschen sien van dien mondt / door welken Christus grootdabghe ende onspreekelycke dinghen ghesproken heeft? Ick wilde wel de asschen sien van die ooggen die eerst zyn verblindt gheweest / ende daer na tot saligheyt vande wereldt gheopen: Ick wilde wel de asschen sien van die voeten die welcke door de werelt loopende / ater en vermoeyt gheweest!

Den selven.

Homilia 8. in Epistolam ad Ephesios.

Ick wilde wel dat ick mocht sien die ketenen (vande HH. Petrus ende Paulus) die welcke de dubbelen vreesen ende schroomen / ende de Engelen eeren: Dat ick verlost waere vande kerckelijcke sozghen / ick soude die pelgrimage gheerne aenemen / alckelijck om die ketens te sien.

Den H. Augustinus, Anno 420.

Epistola 42. ad Madaurenses.

Ghy siet / dat den Keyser / het verhevenste ruyf van het alder-edelste rijck / mer afgelegde kroone / bidt vooz het graf van bisscher Petrus,

naer't H. Landt, Graeven der Martel. &c. 39

Den H. Paulinus, Anno 420.

Epistolâ 13. ad Severum.

Op't eynde banden somer zyn wy naer Roomen geryst / tot den eerweerdighen dagh bande Apostolische solemniteyt. Wy hebben den heelen moeghenstont thien dagen langh overghebracht by de graeven der Apostelen ende Martelaeren / volbzenghende onse be- loften / om welker oozsaecke wy ghekomen waeren.

Palladius, Anno 430.

Historia Lausiaca, Capite 113.

Philoromus is te voer gekomen tot Roomen toe / om te hidben inde Kercke bande HH. Petrus ende Paulus.

Sidonius Apollinaris, Anno 440.

Libro 1. Epistolâ 5. ad Heronium.

Te Roomen zijnde hebb' ick uwe hzyeben ontfanghen / niet de welke ghy verzoghdulde- lijk onderforcht / oft mijne aenghenomen peregrinacie naer dea ghemeynen wensch is gheschiedt &c. Hier en tusschen hadd' ick Roomen in het ghesicht / ende eer ick noch quam inde boorzorghren my-selben swijgende booz- de triumphante denren der Apostelen / hebbe daerlijck ghevoelt / dat alle de vermoeytheyt uyt mijne swacke leden verdzeven was.

Den H. Leo, Anno 440.

Sermone 1. de Iunio Pentecostes, Capite 4.

Naer ons op den Saterdach waecken by den alder-salighen Petrus Apostel / dooz wiens ghebeden wy betrouwen berloft te worden / ende bande gheestelijcke vanden / ende vanden lichamelijcke.

¶ 4

¶ II.

Astate labente Romam ad venerabilem solennitatis Apostolicæ diem profecti sumus, decem dies, ante meridiem in votis nostris, quorum causâ veneramus, per Apostolorum, & Martyrum sacras memorias, confluentes.

Philoromus pedestri itinere venit Romam utque, ad orandum in martyrio SS. Petri & Pauli.

Litteras tuas Romæ positus accepi, quibus an secundum commune consilium sepe peregrinationis meæ cepta promoveant, sollicitus inquiris &c. Inter hæc patuit & Roma conspectui, ubi priusquam vel pomeria attingerem, triumphalibus Apostolorum liminibus affusus, omnem protinus sensu membris male fortibus explosum languorem.

Sabbatho apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritualibus inimicis, & à corporalibus hostibus confidimus liberari.

Pelgrimagen naer't heyligh Landt.

Eusebius, Anno 326.

Ecclesiastica Historia libro 6. capite 9.

Alexandrum, cum
tanquam divino
quodam oraculo, ex
Cappadocum regio-
ne, ubi primum in
episcopatus gradu
fuisse locatus, Hie-
rosolyman tum vo-
ti, tum locorum vi-
sendorum causa con-
tenderet, illius Ec-
clesiae fratres exci-
piunt benignissime.

De broeders bande ghemeynte tot Hiera-
lem ontfanghen met alle befeefte vdt Alex-
andrum, den welken/ als dooz een Goddelich
fingheben / uyt het landtschay van Cappado-
cien, daer hy nu eerst gestelt was inden he-
schoppelijcken staet / te Jerusalem was ghe-
men uyt kracht van belofte / ende om die
plaetsen te besoecken.

Amphilochius, Anno 370.

In vita Basilij.

Vendamus, in-
gunt, facultates
stras omnes, & e-
genis distribuamus,
ac deinde proficis-
mur ad sanctam ci-
uitatem, visuri quae
illuc fiunt miracula
atque apud Deum si-
ductam nobis con-
liemus &c. Ut au-
tem pervenerunt Je-
rosolyman omnia
sacra loca fide, & di-
lectionis perquiren-
tes, & in ius Deum,
qui est super omnia
adorantes.

Laet ons/ seyden Basilij ende Eubulus, ver-
hoopen alle onse goederen / ende die uyt die-
sen aen de armen / ende laet ons daer naer
reysen naer de heylighe Stad / om de mira-
kelen te sien die daer gheschieden / ende om
ons met Godt te versoenen &c. Doo sy nu te
Jerusalem waeren ghekomen / hebben alle de
heylighe plaetsen met gheloope ende hiet
besocht / ende tu die hebben sy Godt / die ho-
ben al is / aenghebeden.

Den H. Gregorius Nyssenus, Anno 380.

Epistola ad Olympium Monachum, Capite 1.

Ad urbem Antio-
chii congressi sumus
quo tempore pete-
das Jerosolyman ut
monumenta Christi,
dum in carne esset,
inviseres.

Wy zijn saemen gekomen hy de stad van
Antiochien, op dien tijde als ghy naer Jerusalem
reysde / op dat ghy de overghebleven ghe-
dachtenisse Christi, als hy in't licham was
soudt besoecken.

naer't H. Landt, Graeven der Martel. &c. 41

Den H. Hieronymus, Anno 390.

Præfatione libri 7. in Ezechielem.

Daer is nautwelijckst eene ure/ende eenen ooghenblick / op de welcke wy niet te ghe-
maete en gaen aen de broeders / die her-
waerts ober-comen naer't H. Landt.

Nulla hora est,
nullumquæ momen-
tum, in quo non fra-
trum occurramus
turbis.

Den selven

Epistolâ 13. ad Paulinum.

Men komt herwaerts tot het H. Landt
van alle ghevesten des wereltds geloopten /
de stad is vol van alle soorten van men-
schen/ ende daer is een groot ghedrangh spo-
van mang/ als van houtwen.

De toto huc orbe
concurritur, plena est
civitas universi ge-
neris hominum, &
utriusque sexus con-
stipatio.

Den selven.

Epistolâ 17. Capite 6.

Waer te langh te doozloopf alle de eeu-
wen bande H. melvaert des Heeren tot dese
teghenwoordighen dagh/wat Bisschoppen/
wat Martelaeren/wat manne inde kercke:
die leere wel-spreekende/ ghekomen zyn te
Jerusalem, meynende dat sy min Godts dien-
stighedt hadden/mindere werenschap/ ende
mindere deughden/ren waer saecken dat sy
Christum souden anbeden hebbe in die plaet-
sen/ende welke het Euangelle eerst hadde
van het Cruys beginnen upt te schynen.

Longum est nunc
ab Ascensu Domini,
usque ad præsentem
diem per singulas æ-
tates currere, qui E-
piscoporum, qui Mar-
tyrum, qui eloquen-
tium in doctrinâ ec-
clesiasticâ virorum,
venerint Hierosoly-
mam, putantes mi-
nus se religionis, mi-
nus habere scientiâ,
nec summam ut, di-
citur, manum acce-
pisse virtutum, nisi in
illis Christum ado-
rassent locis, de qui-
bus primum Euan-
gelium de patibulo
eorulcaverat.

Den selven

Epistolâ 154. ad Desiderium.

Ich bidde u. l. dooz de liefde des Heeren /
dat ghy ons komt besoecten / ende dat ghy
ons dit fabriur doet ter doozsaecke bande hep-
ligher plaatsen: Als't dat ons gheselschap u
misschien niet en sal aenghenaem wesen /
als

Precoꝛ vos per Do-
mini charitatem, ut
nobis vestros tri-
buatis aspectus, &
per occasionem san-
ctorum locorum tã-
te nos dignis mune-

ze. Certè si confortia
nostra displicuerint,
adorasse ubi steterūt
pedes Domini, pars
fidei est, & quasi re-
centia natiuitatis, &
crucis, ac passionis
vidisse vestigia.

Paula, cuncta loca
Hierosolymis tanto
ardore, ac studio cir-
cumiuit, ut nisi ad
reliqua festinaret, à
primis non posset
abduci, prostrataque
ante crucem, quasi
pendentem Domi-
num cerneret, adora-
bat. Ingressa sepul-
chrum, resurrectionis
osculabatur lepi-
dem, quem ab ostio
monumenti amove-
rat Angelus, & ipsum
corporis locum in
quo Dominus iace-
rat, fideli ore lambe-
bat: quid ibi lachry-
marum, quantum
gemituum, quid do-
loris effuderit, testis
est cuncta Hierosoly-
ma testis est ipse
Dominus quem ro-
gabat. Inde egrediens
ascendit Sion, osten-
debatur illi colum-
na. Ecclesia porticu
sustinens, infecta
cruore Domini, ad
quam vincus dici-
tur, & flagellatus.
Monstrabatur locus
ubi super centum vi-
ginti credentium a-
nimas Spiritus S. de-
scendit. Deinde pro
facultatulà suà pau-
peribus pecunià di-
stributà petrexit
Bethleem, & in dex-
tra parte itineris ste-

42 Cerimonien raekende de Pelgrimagien
'tis een deel van't geloobe t'aenbidden daer
de boeten des Heeren ghestaen hebben / ende
te sien gelijck de berste lich-reeckenen van
de Gheboozte / ende het Cruys / ende de
Passie.

Den selven

Epistolâ 27. Capite 3. & 4.

Paula heeft alle de plaetsen te Jerusalem mit
sulck eene byertigheyt / ende neertigheyt om-
me-ghegaen / dat sy van de eerste niet en sou-
de konnen af-ghecroeken hebben gheleue-
ten waer sy tot andere hadde ghespoet: De-
der-ligghende voor het Cruys / aenbadt sy
als of sy den Heere daer hadde sien aenhan-
ghen. In-ghegaen sijnde in het graf / kint
sy den steen vande berijssnisse den twelcken
den Enghel hadde getweert van den inganghe
des Gravs. Ende sy kuste met eenen gheleue-
bighen mont de plaetse self / daer het licham
gheleghen hadde; wat raenen sy daer ghe-
stort heeft / wat suchten / wat droefheyt /
kan de heele Stadt van Jerusalem ghecroeken
ende den Heere / die sy badt. Hier uyt gaende
is sy gheklommen op Syon: men thoonde
haer den pilaer / onder-stemende de galerye
van de Kercke / besproeyt met 't Bloed des
Heeren aen de welcke men seyt dat hy ghe-
bonden is gheweest / ende ghegheestelt. Men
thoonde haer de plaetse daer den H. Ghert
was af-ghebaelt ober de zielen van hondert
en twintigh gheloovighe. Daer naer / waer
haer vermoghen haer ghelt uyt-ghegheyt
hebbende aen de armen / is sy henen ghegane
naer Bethleem, ende op den rechte kant van
den wegh heeft sy ghestaen by het graf
van Rachel: Ende van hier in-ghegaen sijnde
in Bethleem, en gekomen in de speloncke van
den Salghmaecker / nae dat sy het H. Cruys
vande

naer't H. Landt, Graeven der Martel. &c. 43
bände Maghet / ende den stal hadde gesien /
heest verckeret daer ick het hoorde / dat sy
dooz de ooghen des gheloofs sagh het kindt
ghewonden in doecken / ende den Heere we-
nende in de Cribbe; ende sy sprack met trae-
nen die met blyschap ghemenghelt waeren /
segghende: West ghegroet Bethleem, huyt des
broot; / in het welck ghebozen is dat broot /
welck van den Hemel ghebaelt is: Wen ick
ellendighe sonderse weerdigh ghevonden te
kussen de Cribbe / in den welcken mijnen
Heere een kleyn kindt wesende / gheveent
heest; te bidden in de speloncke / in de welke
de Maghet ende Moeder den Heere gebaert
heest: Dit is mijne ruste / om dat het 't Wa-
derlandt is van mijnen Heere? Hier sal ick
woonen / om dat den Salghmaccker die
verhozen heest &c. Dan is sy met aller ha-
esten ghekommen te Nazareth, daer de Heere op-
gheboert is &c.

Den selven

Epistolâ 46. ad Rusticum. Capite 5.

Als ghy / ende uwe huyfzontwe / dooz de
raferrije bande Barbaren / ende aenstaende
ghevanghenisse ghescheyden waert / hebt ghy
beloost met eedt dat ghy / of terstont / of daer-
naer my sout volghen naer't heyligh landt :
ende dat ghy uwe ziele sout bewaeren / de
welcke gy sehent dooz onachtsaemheyt ver-
lozen te hebben: volbzenght dan 't ghene ghy
in de reghenwoozdigheydt Godts hebt be-
loost: Het leuen der menschen is onseker / siet
wel roe dat ghy niet te bozen en sterft / eer
ghy uwe belofte volbzenght. Volght die / die
ghy self sout moeten leeren hebben / te weten
uwe huyfwe / 't is eene schande het kranck
ghesacht wint de wereldt / ende die stercker
is woort bande wereldt ghewonnen. Ghy
loopt

tit ad sepulchrum
Rachel, atque inde
Bethleem ingressa,
& in specum Salva-
toris introiens, post-
quam vidit sacrum
Virginis, diversorium,
& stabulum, me au-
diente jurabat cerne-
re se oculis fidei, in-
fantem pannis invo-
lutum vagientem in
præsepe Dominum;
misticque gaudio la-
chrymis loquebatur:
Salve Bethleem, do-
mus panis, in qua
natus est ille panis
qui de celo descen-
dit: Et ego misera,
atque peccatrix di-
gna sum iudicata de-
osculari: præsepe in
quo Dominus par-
vulus vaguit: orate in
spelunca, in qua Vir-
go puerpera Domi-
num fudit infantem?
Hæc requies mea,
quia Domini mei
patria est, hic habita-
bo quoniam Salva-
tor elegit eam &c.
Inde cito itinere per-
currit Nazareth nu-
triculâ Domini &c.

Cum vos tabies
Barbarorû, & immi-
nens captivitas sepa-
raret, sub juris juran-
di testificatione pol-
licitum, ut ad sancta
træseuntem loca, vel
statim, vel postea se-
quereis, & servares
animam tuam quam
visus fueras negligẽ-
tiâ perdidisse. Redde
igitur quod, præsepe
Domini spondidisti.
Incerta est vita mor-
talium, ne ante rapia-
ris quam tuam im-
pleas sponzionem, i-
mitare eã quam do-
cere debueras, Pro

pudor, fragilior sexus
vincit seculum, &
robustior superatur à
seculo. Tu vagaris in
patria, ista pro te in
locis venerabilibus
Resurrectionis, &
Crucis, & incunabu-
lorum Domini Sal-
vatoris, tui nominis
recordatur.

Vir Tribunitius
Hesperius, acceperat
ab amico suo terram
sanctam de Hieroso-
lymis allatam ubi se-
pultus Christus ter-
tio die resurrexit.
eamque suspenderat
in cubiculo suo, ne
quid mali etiam ipse
pateretur. At ubi do-
minus ejus ab illa infe-
statione purgata est,
quid de terra illa fie-
ret, cogitabat, quam
diutius in cubiculo
suo reverentia causa
habere volebat. For-
te accidit ut ego, &
collega tunc meus E-
piscopus Syriacensis
Ecclesiam in proximo
essemus, cumque no-
bis omnia retulisset,
etiam hoc petivit ut
infoderetur alicubi,
atque ibi orationum
locus fieret, ubi et-
iam possent Chri-
stiani, ad celebranda
quæ Dei sunt, con-
gregari.

Interdum religio-
sissimi postulant in
pretium longinquæ
peregrinationis. Ali-
quod festuca simile
obtinuit magnæ
benedictionis loco
&c.

44 Cerimonien raeckende de Pelgrimagien
loopt daer in u Vaderlant / ende sy sy wien
naem gedachtigh in de eerwerdigste plaetsen
vande verrijfentisse / van't Cruys / ende de
gheboort-plaetse des heeren onses Salighe
maeckers.

Den H. Augustinus. Anno 420.

Libro 22. de Civitate Dei. Capite 8.

Hesperius hadde van sijnen vriendt ontfan-
ghen heplighe aerde / de welke van Jerusalem
ghebracht was / ende hy hadde die ghebrun-
ghen in sijne kamer / op dat hy niet quaden
en soude lijden: Maer soo het huys nu van
den Spoogh ghesuyvert was / doch hy was
hy soude doen met die aerde / de welke hy
niet langher / uyt eerbiedinghe / in sijne ka-
mer en wilde hebben. Tis gebeurt dat ich /
ende den Bisschop vande kercke van Syriacum
uter herre van daer waeren; hy heeft ghebr-
den / dat wy souden hy hem komen / ende
wy sijn ghekomen / ende als hy ons alles
verhaelt hadde / soo heeft hy dit oock ghebr-
den / datmen die aerde erghens sou delven /
ende daer eene bidt-plaetse maecten / alwaer
dat oock de Christenen souden vergaderen
nen worden tot den Godts dienst.

Bemerckt hier, dat de Pelgrims als sy wederom
keerden uyt het H. Land, aerde van daer mede brach-
ten, ende dat die aerde ten tijde van Augustinus in
grootte weerde ghehouden wiert. Soo gheruyghe
oock den H. Paulus Epist. 11. ende 14. Dat het
t'spuen tijde / anno 420. wierdt ghehouden
booz eenen grooten loon van sulck eene lan-
ge Pelgrimagie / ende booz eene groote be-
dichte, waert saecken dat de Christenen en
stuckken van't H. Cruys / schoon het maer
soo groot hadde gheweest als eene splinter /
kosten bekomen / ende dat mede brenghen
naer haer Vader-landt.

Palla

naer't H. Landt, Graeven der Martel. *Ec.* 45

Palladius. Anno 430.

Historia Lausiaca. Capite 8.

Ruffinus een *Presbyter* van Aquileien, ende Melania ontvinghen die / de welke nae Ierusalem quamen / om haere beloften te volbruyngghen sy hielen de *Bisshoppen* / *Monasticen* / *Maeghden* / ende alle die quamen / op haere kosten.

Theodoretus. Anno 430.

Historia Religiosa Capite 9.

Petrus den *Eremijt* is in *Palastinen* gekome om te sien / op dat hy de plaetsen gesien hebende die het *H. Ughden* ontfangghen hebben / *Sodt* in haer sonden aenbtoden.

Socrates. Anno 440.

Historia Ecclesiastica Libro 7. Capite 46.

Theodosius den *Keyser* / heeft sijne huysvrouwe *Eudoxia* nae *Jerusalem* gesonden / want hy hadde beloost / dat sy die ghelofte soude volbruyngghen / indien sy haere dochter kost ghesetelt sien in't *houwelyck*.

Nu en hebbe ick noch niet ghesproken van die wonderlijcke, ende godtyruchtighe *Pelgrimage* vande *Keyserinne Helena*, *Moeder* van *Constantinus* de groote, 'tsal oock de pijn weert sijn, bykans alle de oudste *Historie-schrijvers* hier van, doch in't kort, t'hooren spreken.

Ruffinus presbyter Aquileiensis, & Melania Hierosolymis excipiebant eos, qui veniebant eorum causa, Episcopos. Monachos, virgines, & omnes qui adventabant, suis providebant, expensis.

Petrus eremita videndi gratia pervenit in Palaestinam, ut cum vidisset loca, quae susceperunt salutare passionis, in his Deum adoraret.

Theodosius Imperator. Eudoxiam coniugem Hierosolymam misit, quippe pollicitus erat, illam hoc vorum perfoluturam, si filiam in matrimonio collocatam cerneret.

Korte beschrijvinge vāde Pelgrimagie vande Keyserinne *Helena* naer't H. Landt, wt verscheyden oude Schrijvers.

Eusebius. Anno 326.

Libro 3. vita Constantini Capite 41.

Illā cum Deo omnium gubernatori debitum piæ mentis & effectiōnis munus impertire in animo haberet, & pro filio suo Imperatore, eiusque liberis gratias agendas esse putaret, ætate iā ingravescente, singulari quodam consilio adducta, venit tum sacrosanctam terrā oculis illustrata, tum gentes Orientem incolentes conspectura: Ac postquā locis, in quibus servatoris erant impressa vestigia, debitam venerationem adhibuerat, idque cōvenienter prophætico sermōni dicenti: Adorabimus in loco, ubi steterūt pedes ejus: pietatis suæ monumenta, quibus post se relictis, posteris hominibus prodesset, statim fabricare aggreditur: Nam Deo, quem adoraverat, duo dicavit templa: quorum alterū ædificavit in monte unde ascenderat, alterum ad obscurum illud antrum natiuitatis eius.

Helena de Moeder van Constantinus, als sy booz hadde ghenomen aen Godt de tegeerder van al/te gheben eene gifte van een Godtzuchtigh ghemoet ende goet-jonckhepdt / ende haer liet boozstaen dat sy hem moest bedancken booz haer sone de Keyser ende sijne kinderen / als sy nu out was booz eenen besonderen raedt aengepozt wesende / is gekomen eens-deels om met haere ooggen te sien het H. Landt/ eens-deels om te besichtighen de natien die in den oosten woenen: Ende naer dat sy aen de plaersen/in de welke ke gedrukt waeren de voetstappen des Salighmaeckers / behoorzijche eerbiedinghe hadde ghehoont / ende dat ghelijcksojnigh aen de woorden vanden Propheet / segghende: Wy sullen aenbidden in de plaetse, daer sijne voeten ghestaen hebben; sy begint terstont te hontwen de teekenen van haere godtzuchtighhepdt / met de welke sy aen de naekomelingen soude pzoftje doen: Want sy heeft aen Godt twee kercken toe-geepgen: waer van sy de eerste heeft gebouwt op den berg van waer hy op-gheklommen was / de andere/hy die dypstere speloncke van sijne gheboozte.

Ruff.

Ruffinus. Anno 390.

Historia Ecclesiastica libro 1. Capite 7.

Op de selve tijt Helena de Moeder van Constantinus, eene vrouwe die haers gelijck niet en hadde in gheloope / ende godbzuchtigheyt des ghemoets / ende die upstact in grootbaedighydt / vermaent synde dooz de goddelijcke openbaringhen / reys nae Jerusalem, ende ondersoekt vande inwoonders waer de plaetse was / in de welcke het heyligh Licbaem Christi, hadde ghehangen aen t Cruys.

Per idem tempus, Helena, Constantini mater, femina incomparabilis fide, & religione animi. ac magnificentia singulari, divinitus admonita Hierosolymam petit, atque ibi locum, in quo sacrosanctum corpus patibulo affixum penderat, ab incolis perquirat

Socrates. Anno 440.

Historia Ecclesiastica libro 1. Capite 13.

Helena, de moeder des keysers / vermaent sijde van Godts weghe in den droom / reys nae Jerusalem: Ende als sy het oudt Jerusalem ghebonden hadde / heel verlaeten / sy soekt neerstelijck het graf Christi, in het welck hy begraven is gheweest / ende upt het welck hy berresen is / ende ten lesten / al-hoe-welker qualijck / dooz de hulpe Godts / sy vindt. Op de plaetse van t graf bouwt sy eene magnifike / ende schoone kercke / recht ober het oudt ende verlaeten Jerusalem, welke kercke sy ghenoecht heeft het nentwe Jerusalem. Zoo haest en hadde sy dese kerck niet volmaecht / oft sy heeft noch eene andere niet minder als d'erste ghebouwt by Bethleem in de sploncke daer Christus ghebozen is nae den bleesche: Ende noch eene andere op den bergh van waer hy is opgeklimmen.

Helena Imperatoris mater, in somnijs divinitus admonita. Hierosolymam iter capit. Et cum veterem illam Jerusalem desertam offenderet, Christi monumentum, in quo sepultus est, & ex quo resurrexit, diligenter pervestigat; ac tandem, licet valde aegre, Deo tamen illi opem ferente, reperit: ad locum monumenti magnificum, & egregium templum, quod novam Jerusalem nuncupabat, e regione veteris illius & desertae Jerusalem exaedificat, simul templum absoluit, apud Bethleem, in antro illo ubi Christus natus erat secundum carnem, alteram ecclesiam illo non inferiorem extruxit, quin etiam alteram in monte unde Christus ascenderat.

Sozomenus. Anno 440.

Historia Ecclesiastica Libro 2. Capite 1.

Byhang op den selven tijdt / is Helena de moeder

Per idem fere tempus, Helena Imperatoris

totis mater, venit Hierosolimam, cum precandi causâ, tum sancta illa loca iuvifendi. Quæ quoniam pio animo erga Religionem Christianam erat affecta, visa est sibi operæ pretium factura, si lignum crucis veneranda invenire posset. Præterea duo templa conſtruit, alterum in Bethleem ad speluncam illam in quâ Christus natus est, alterum in summo vertice montis Oliveti unde ad cælum ascendit.

Hæc itineris labores subire non recusavit neque senectutis in valetudinem (nam paulo ante mortem, quam octogefimum annu atatis agens oppetebat, istud iter fecit) omnino animo complexa est. His rebus constitutis templa ob magnitudinem amplissima, & illustrissima ob splendorem extruere cepit.

Helena mater Principis Constantini, cum Hierosolimam agnosceret concupisceret reperta ibi idola, ac templa protrivit. Mox usa regni viribus, Basilicam in loco dominicæ passionis, Resurrectionis, & Ascensionis

48 Cerimonien raeckende de Pelgrimagen moeder vanden Keyser te Ierusalem gheschicmen / eens-deels om te bidden / eens deels om die heylighe plaetsen te besoeken. Welcke / soo sy met een godtruychigh ghevoelt moet / seer gheaffectoneert was tot de Christelijche Religie / heeft haer laeren voorsien / dat het een goet werck soude wesen / indien sy kost vinden het hout van her tweedigh Crucx. Sy houthor daer-en-boven twee Kercken / de eene in Bethleem, by die speluncke daer Christus ghebozen is / de andere op den hooghste top vanden Bergh van Oliveten, waer van sy ten Hemel is opghestommen.

Theodoretus. Anno 430.

Historia Ecclesiastica libro 1. Capite 18.

Helena en heeft niet gheschroomt te ontsien den arbeidt vande reyse / noch aenghesien de ongesontheit van haeren ouderdom (want sy heeft dese reyse gedaen / een twintigh voer haere doot / oudt wesende raechterlyc jaeren) nae dat sy het graf des Heeren ende het Crucx hadde ghebonden / gheest begynnen Kercken te houten / die ter oeffenike van haere grootte / seer ruym / ende wylwaeren / ter doersaecke van haeren lustiger seer doozluchtygh.

Severus Sulpicius Anno 420.

Sacra Historia libro 2. sub mediam.

Helena, de moeder vanden Prince Constantinus, soo sy begheerte hadde om Ierusalem te besoeken heeft de af-godische heelden / ende tempels / die sy daer vout / ter eerden ghevoert / ende ghebruyckende de macht der rijckty / heeft Kercken ghebovut op de plaetsen van her lijden des Heeren / van de doozluchtygh / ende vanden Hemel waer.

nær H. Lant, Graven der Martel. &c. 49
haer van die selve Coninghtune / is als dan
het Crups des Heeren ghevonden gheweest.

Den H. Paulinus. Anno 420.

Epistolá 11. ad Severum.

Helena, dooz het in-gheben Godts / heeft
van haeren Soue ghevraeght / dat hy haer
ooyf wilde gheben / om alle die plaetsen / de
welcke gheteekent waeren met de boetschap-
pen des Heeren / ende met de lichtteekenen
van de goddelijcke wercken / ende welbaeden
tot ons / te supberen / ende de af-goden daer
op te werpen &c. 'twelck soo sy van haeren
Soue hadde vercreghen / heeft de schar des
rijckes ghebruyckt / ende verscheyde Kercken
ghehouwt naemelijck op de plaetsen / van
de Gheboorte / het Ujden / de hervijfentisse /
ende hemelbaert des Heeren.

Den H. Ambrosius. Anno 374.

Oratione de obitu Theodosij.

Helena, is in alle haeste ghereyst nae Jeru-
salem, ende heeft gebolghet de plaetse van het
Ujden des Heeren. Sy is ghekomen / ende
heeft beginnen te besoecken de heylige plaet-
sen / ende den H. Gheest heeft haer inghe-
gheben / dat sy het houdt des Crups soude
soecken.

BESLVYT.

Wij bidde u l. Beminde ende onpartijdige Leser,
nu eens te hoozen / ende sonder passie te o-
vercreghen / het ghene dies-aengaende seg-
ghen de Lutherse Predicanten van Maegh-
denburgh Centuria 4. Capite 6. Pagina 458. Helena,
segghen sy / de moeder des Keylers, een supersti-
tiosa vrouwe, is ghereyst naer Jerusalem om aldaer
te

constituit. Eiusdem
Reginz beneficio
crux Domini tumre-
perra.

Helena divino in-
spirata consilio, aliq
rogabat, ut sibi faul-
tatem daret, cuncta
illie loca, Dominicis
impressa vestigijs, &
divinorum erga nos
operum signata mo-
nimentis purgare, at-
que destructis idolis
&c. Itaque prompto
sili Imperatoris ad-
sensu, patefactis ad-
opera sancta thesau-
ris, adificatis basili-
cis, in loco Incarna-
tionis, Passionis, Re-
surrectionis, &
Ascensionis &c.

Helena festinavit
Hierosolymam, & se-
cuta est locum Do-
minicæ Passionis, ve-
nit ergo, & coepit
revisere loca sancta,
insudit ei spiritus ut
lignum crucis inquir-
eret.

Helena mater Im-
peratoris, mulier su-
perstitiosa, il luc pro-
fecta adoradi causâ.

cepta Domini cruce, duo templa edificari curavit.

Ipsum tamen miraculum superstitione non caret.

Relinquatur ea Socrati, & alijs hominibus superstitioni, &c.

50 Ceremonien raeckende de Pelgrimagie te aenbidden, ende ghevonden hebbende het Cruys des Heeren, heeft doen bouwen twee Kercken.

Wederom: *Centuria 4. Capite 10. Pag. 88.* Het mirakel vande vindinghe des Cruys, en is niet loof *superstitie.*

Item: *Centuria 4. Capite 13. Pag. 140.* *Item* men sy die allegaer *superstitieus*, de welke dese reyse van Helena, met 't ghene sy te Jerusalem ghedaen heeft/verhaelen.

Wat dunct u van dese Doctoren? sijn dat niet mannen op de welke men by magt steunen / ende vast gaen? die / segghen / die welke durben plat uyt-segghen / dat Helena eene *superstitieuse* vrouwe is gheweest / daer sy nochtans van Eusebius woerd gheseydt ghehadt te hebben een godtvruchtigh ghemoet, en dat sy die reyse aenbeert heeft / ende dat sy ghedaen heeft ghelijckformigh aen het segghen vanden Propheet, oft volghens schrifture, als sy die heylighe plaetsen heeft besocht / ende ghe-eert? daer sy van Ruffinus gheseydt woerd haer ghelijck niet ghebat te hebben aen het gheloove, ende godtvruchtigheydt des gemoets? daer sy van Sozomenus gheseydt woerd seer gheaffectioneert gheweest te hebben tot de Christelijcke Religie? daer Socrates. Paulinus, ende Ambrosius segghen / dat sy hier in is ghesien gheweest dooz het ingheven Godis, door des Heer Gheest, door de openbaeringhe Godis? Sullen dese nentwe ende eerst op-ghetomen Doctoren die durben noemen / eene *superstitieuse* vrouwe? ende alle die Out-vaders / die welcke haer prijsen / van ghelijcken honden loof *superstitieus*? Weggh / wegh met dier ghelijcke hermetelijckheydt / ende uyt-sinnigheydt. Verre van ons dese nentwe leeraers / als wy de openbaere contrarie ghetuygenissen hebben van soo vele Out-vaders. Hier een ghelyden Anders-ghesinde, wie ghy sijn / wat fondament dat ghy moet steunen.

ter H. Landt, Graeven der Martel. &c. 58
teghen wat mannen bande eerste eentien
dat ghy moet op zeplen / om de Roomsche
Catholijcken te betoodeelen vā superstitie.

§. IV.

Pelgrimagien tot de graeven der andere
verscheydē Heylighen.

Tot het Graf vanden H. Propheet Ezechiël
in Syrien.

Epiphanius, Anno 370.

In vitâ Ezechielis.

Dēn man / Ezechiël, leyt begraven in
het landtschap van Syrien, ende vele men-
schen komen geloopt tot sijn graf om daer
te bidden/ende hem te dienen: Ende de wijle
daer soo eene groote menigthe saemen komit
tot sijn graf/de Chaldeen/ende dat sy
het lichaem souden wegh nemen / daerom
berogheleenschappen sy de Pelgrims/ende lep-
denie wederom van daer.

In terrâ Syriorum
vir illo sepultus iacet.
multique ad monu-
mentum eius con-
fluunt ad precatio-
nem, & obsequium:
sanè quando tanto
eo frequentia unâ ad
monumentum eius
conveniunt, formi-
dât Chaldæi ne eum
auferant, quapropter
egredientem comi-
tantur, & deducunt

Tot het Graf vanden H. Cyprianus, te Carthagē.

Severus Sulpicius, Anno 420.

De virtutib. Monach. Oriental. Dialogo 1. Capite 1.

Oer by saeren sijn wy af-ghebaren van
Narbona, ende dooz de geheughentisse Godts /
mi hebben doozspoedighe vaert ghehad:
Dieft ons goet ghedocht dat wy souden
gaan naer Carthagen, om te besoecken de
plaetsen der Heylighen / maer naemelijck
om te bidden by het graf vanden Martelaer
Cyprianus.

Ante hoc trien-
nium, ubi Narbonâ
navim solvimus, ad-
eò prospera. Dei nu-
tu, navigatio fuit, li-
buit annone Car-
thaginem loca visi-
tare sanctorum, &
præcipuè ad sepul-
chrum Cypriani Mar-
tyris adorare.

Tot het Graf vanden H. Felix, te Nola,
Augustinus, Anno 420.

Epistola 137. ad Clerum, Populumq. Hippontensem.

Multis notissima
est sanctitas loci, ubi
B. Felicis Nolensis
corpus conditum est

Den vele is seer wel bekend de heylighen
hande plaerse/daer het lichaem vanden H. Fe-
lix van Nola begraven lighr.

Den H. Paulinus, Anno 420.

Nitali 3. & 8. de S. Felice.

Nec modus est populis coruibus agmine denso
Nec requies, properat in lucem à nocte, diemque
Expetare piget, votis avidis mora noctis
Rumpitur, & noctem flammis funalia vincunt
Insipiam multis unam iuvat urbibus urbem
Cernere, to tque uno compulsa examina voto.
Lucani coruunt populi, coit Appula pubes,
Et Calabri.
Et qua bis serenas Campania laeta per arbes,
Capua Neapolis &c.
Omni namque die t'estes sumus undique crebris
Cantibus, aus sanos gratantia reddere vota,
Aus uigros varias petere ac ambire medelas.
Cernimus & multos peregrino à littore vectos
Ante sacram sancti prostratos Martyris aram
Dum referunt gratias, tolerata referre pericla
Testantes validis collisà nave procellis
Se raptos, miserante Deo, Felices & ipsa
Decente manu, maris emersisse profundo.

Het volck komt met heyl
hoopen sonder ghetal/ ende
der ruste / van 'smozghens
'sabondig / tot het graf vanden
H. Felix : Sy en konnen niet
wachten tot alderijdt dat het
dagh woedt, sy komen by nacht
ende overwinnen de duystertij-
sen met lichten. 'Tis ggenoghe
te eene stadt vol te sien van heyl-
sieden/ de volcken van Lucania,
van Appulien, van Calabrien, van
Campanien, van Capua, van Napoli,
komen derwaertig hoops ghe-
wys ghelooopen / ende by den
gheruyghen/dat daghelijck de
ghesonde komen om haere he-
losten te volbzenghen / ende dat
de siecken hier komen bidden
om haere ghesontheydt : Wy
sien oock dooz den Dutaer van
den H. Martelaer ligghe die
van byemde kusten zyn ghe-
men ober zee / om te danch-seg-
ghen dat sy dooz de hant vanden
H. Felix, ende dooz de barmhertig-
heydt Godts zyn verlost ghe-
weest van schip-braecke/ nye
midden hande tempersten.

ter H. Landt Graeven der Martel. &c. 53

Tot het Graf vanden H. Hyppolitus, te Roomen

Prudentius, Anno 420.

Hymno II. de S. Hyppolito.

'Smogghens bzoegh komen
 op den H Hyppolitus groeten / al
 het volck komt hem bidden / sp
 gaen ende sp keeren tot den son-
 nen onderganch toe ; de liefde
 der Gods dienstghepde ber-
 samelende die van Roomen , en-
 de uplandische Natien : Sy
 kuffen het metaelen graf / sp
 droegen daer bloemen / iende
 ruck werck / ende besproeyen
 hare wanghen met traenen :
 Waer als het sijnen feest-dagh
 is jaerlijcks / de heele stad van
 Roomen is upghelaten / Edel /
 ende on-edel Magistraeten / en-
 de Gemeente al onder een , die
 van Alba die komen Processie-
 ghewijs in goede ozden / die van
 Trecen, van Samnis , van Campa-
 nen, van Capua , van Nola : Elck
 komt blijde met sijne hupszou-
 tel / ende sijne lieve kinderen /
 ende spoeden haer op den wegh
 waer sp konnen / de velden zyn
 nauwelijcks groot ghenoech
 om de menschen te batten &c.

Mane salutatam concurrunt, omnis adorat.
 Pubes, eunt, redeunt solis ad usque obitum.
 Conglobat in cuneis Latios, sumul & peregrinos
 Permissim populos Religionis amor.
 Oscula perspicuo figunt imp ressa metallo,
 Balsama diffundunt, stertibus ora rigant.
 Iam cum se renovat decursis mensibus annus
 Natalemque diem passio festa refert :
 Urbis Augusta suos vomit, effunditque Oquiras,
 Vix & Patricios ambitione pari.
 Confundit plebeia phalanx umbonibus aequis
 Discrimen procerum praecipitante fide,
 Nec minus Albanis acies se candida portis
 Explicat, & longis ducitur ordinibus:
 Concurrunt Samnitibus atrox &c
 Quisque sua Letus cum conjuge, dulcibus & cum
 Pignoribus, si apud idum carere possit iter.
 Vix capiunt patuli populorum gaudia campi &c

Tot het Graef vanden H. Marcus, tot Alexandrien.

Palladius, Anno 430.

Historia Lausiaca, Capite II.

Philoromus is tot Alexandrien ghekomen /
 want hy hadde belofte ghedaen de Kercke te
 bezoeken vanden eerweerdighen Marcus.

Pervenit Philoro-
 mus Alexandriam,
 cum vovisset in
 Martyrium veneran-
 di Marci.

3

Tot

Tot het Graf vanden H. Thomas Apostel,
tot Edeffa.

Socrates, Anno 440.

Historia Ecclesiastica Libro 4. Capite 14.

In eà civitate egregia, & magnificentum templum est D. Thomae apostolo dicatum, crebraque hominum multitudo eo, propter loci sanctitatem, confluit.

In die stadt is eene schoone ende magnifice Kercke / toe-ghe-eyghent aen den H. Thomas Apostel/ende eene gr oote menighte vā volck komt derwaerct ter nozsaercke bande ghepdyt der plaetse.

Tot het Graf vanden H. Ioannes Bapt. tot Sebasten.

Den H. Hieronymus, Anno 390.

In Caput 1. Abdia.

Sepulchrum eius usque hodie, cum Mausoleo Elifae Prophetae & Ioannis Baptistae venerationi habetur.

Het graf van Abdias, met het graf van Iohannes den Propheet / ende van Ioannes Baptista worden tot heden in eerbiedinghe ghehouden tot Sebasten.

Ruffinus, Anno 390.

Historia Ecclesiastica Libro 2. Capite 18.

Iuliani temporibus, velut relaxatis frenis efferebuit in omnem saevitiam feritas Paganorum Ex quo accidit, ut apud Sebasten urbem, sepulchrum Ioannis Baptistae, mente rabiða, & furens manibus invaderent, ossa dispergerent, atque ea rursu collecta, igni cremarent, & sanctos cineres pulveri immistos dispergerent. Sed Dei providentiã factum est, quod illam de Hierosolymis ex monasterio Philippi hominis Dei, orationis illuc causã, per idem tempus, venisse &c.

Ten tijde van Iulianus, heeft de wreechtheden der Heydenen haer uptghehoert als mer volen toorn/waer upt ghebeurt is / dat sy een rasende ghehoert / ende goddeloofc handden / hebben inghevaeren by de stadt van Sebasten, het graf van Ioannes Baptista ende beenderen verstroyt / ende die wederom beeen vergadert hebbende / verbrant / ende de heylighe aschens met stof gemenght hebben verstroyt. Maar 'tis gheschiede dat de doozsichtigheydt Gods / datter sommighe upt het Clooster banden man Philippus, op den selven tijdt derwaerct komen zyn van Ierusalem, om te hidden

merit H. Landt, Graeven der Martel. &c. 55

Tot de Kercke van S. Michiel Aerts-Enghel,
tot Vesta.

Sozomenus, Anno 440.

Historia Ecclesiastica Libro 2. Capite 2.

Die Kercke / de welke ghelegghen is (nde
plaerse eertijds Vesta ghenoeint / is van desen
tijde af / soo 't aen een iedert seer wel bekent
is / in groote eere ghehouden ghetweest / ende van
hande pelgrims / ofte uytlanders / ende van
de boeghers. Die selve plaerse nochtans
wordt nu Michaëlium ghenoeint / om dat men
dooz seker geloof / dat den H. Michaël Aertg-
Enghel aldaer sich beropenbaert heeft.

Eam ecclesiam que
est in loco, qui Vesta
olim dicebatur, in
maximo honore tum
à peregrinis, tum à
civibus ex illo tem-
pore inhabitam fuisse
constat. Idem tamen
locus jam Michaë-
lium nominatur,
quod pro certo cre-
ditur, Divum Mi-
chaëlem Archange-
lum ibi apparuisse.

BESLUYT.

Wt al het ghene dat ick in dit teghen-
woordigh Tractaet hebbe ghehandelt /
blijckt opentlijck / hoe vermetelijck / ofte om
betert te segghen / hoe ontroutelijck onse
Wederpartije, naemelijck eenen sekeren Hospi-
tarius, ende Danæus ende andere hoozt-gaen /
als sy segghen /

Ten eersten, Dat die / bande welke men
kent / by de oude ghereyft te zijn naer eens-
ghe sekerer plaetsen / dat niet en hebben ghe-
baen upt devotie, maer liever om haer ghe-
loofe / dooz het besichtigen van dese plaetsen /
naemelijck daer Christus gheleest heeft / dies
te meer te verstercken / ende bevestighen.

Contraete blijckt upt den H. Augustinus, den
welcken seght / dat Prænen ende Coninghen
komen tot het graf vanden bisscher Petrus,
om daer te bidden. Dyt Palladius, die seght / dat
Philromus naer het selve graf is ghereyft / om
te bidden. Dyt Amphilocius, die van Eubulus
ende Basilus verhaelt / dat sy de heylighe
plaetsen hebben besocht / ende aldaer Godt
acnghe-

56 Cerimonien raeckende de Pelgrimagien
 aenghebeden. Dyt den H. Hieronymus, die seght
 dat Bisschoppē ende Martelaeren haer lae-
 ren boozstaen/ dat sy min Gods-dienstigheyt
 hadden/ten waer saccken dat sy de heylighe
 plaetsen besocht hadden. en selven H. Be-
 der beschijft in't sangh ende breecht met wat
 reene devotie ende Godtvruchtigheyt de edel
 Paula alle die selve plaetsen besocht heeft. Dyt
 Theodoretus, die ghetuyghet dat Petrus den E-
 renijst in Palestinen ghekomen is / om God
 daer te aenbidden. Dyt Ruffinus, Sacrates, Som-
 menus, &c. die dat selve ghetuyghen vanden
 Keeserinne Helena. Dyt Epiphanius, die seght
 dat de gheloobighe in pelgrimage gingen
 tot het graf vanden Propheet Ezechiel om te
 bidden, ende hem te dienen. Dyt Severus Sulpi-
 cius, die van sy-selven schijft / dat hy naer
 Carthagen ghereyst is tot het graf vanden
 H. Cyprianus. om daer te bidden. Dyt Paulinus
 die verhaelt/dat de Christenen van alle ghe-
 twesten quaemen in pelgrimage naer de
 stadt Nola, hy het graf vanden H. Felix, die
 ghesonde om hem te aenroepen, de siecke om
 hem te vraeghen ghesontheyt, de zee-varende
 om hem te bedancken &c. Hoe kan iemand
 op de leeraers van Partije noch steunen/ ende
 vast gaen/aenghesten sy soo opentlijck dade-
 ven bestryden soo klaere ghetuyghenissen
 van soo vele treffelijcke Out-vaders /
 Ten tweeden seght Partije, dat de eerste Christe-
 nen/ schoon sy mochten ghegaen zijn tot
 eenige sekere plaetsen in pelgrimage/ noch
 rang haer tot dien eynde niet en hebben ver-
 bonden met besondere helosten.
 Contracte blijkt upt Paulinus, die van sy
 eyghen selven ghetuyghet / dat hy te Roomen
 hy de graeben vande Martelaeren / ende Ap-
 postelen / sijne beloften volbracht heeft. Dyt
 Eusebius, die van Alexander den Bisschop van
 Capadocien verhaelt / dat hy te Ierusalem
 H. plaets

over't H. Landt, Graeven der Martel. *Ec.* 57
plaetsen is komen besoecken uyt kracht
van belofte. Dyt den H. Hieronymus, die uyt-
drukelijck seght / dat Rusticus hadde belofte
gedaen / om het H. Landt te besoecken. Dyt
Palladius, die van verscheyde gheloobighe
seght / dat sy te Ierusalem quaemen / om haere
belofen te volbruggen; ende van Philoromus,
dat hy beloofte hadde te reysen naer Alexan-
dien, om te besoecken het graf vanden H. Mar-
cus Dyt Socrates, die ghetuyghet / dat de Kerpse-
rinne Eudoxia is ghereyst naer Ierusalem, ter
oorsaecke vande belofte, die haer man Theo-
dorus hadde ghedaen &c. Soo dat seker niet be-
denken en kan / hoe onse Wederpartije durft
seggen ende schryben / dat de oude Christus-
ten haer niet en verbonden met beloften.

Ten derden seght Partije, dat de Pelgrima-
gen eerst op-ghekomen sijn ten tijde van
Constantinus de Grooten.

Contrarie blijckt uyt Eusebius, die seght / dat
Origenes naer Roomen ghereyst is om de oud-
ste kercke aldaer te besoecken / dat is / om-
rent tachtentigh jaeren vooz Constantini tij-
den. Ende Origenes self *libro 1. contra celsum*, seght
darmen t'sijnen tijde / in Bethleem thoonde de
speloncke inde welcke Christus gheboren is, ende de
kribbe inde welcke hy heeft gheleghen in doecks-
kens ghewonden, ende dat dese dinghen vermaert
waren oock in de plaetsē daer de Heydenē woonde.

Contrarie aen 't ghene onse Wederpartije
seght / blijckt noch voozden uyt den voozge-
mitden Eusebius, die vanden Bisschop Alexan-
der ghetuyghet / dat hy naer 't H. Landt is ge-
reyst: welcken Bisschop neghentigh jaeren
vooz de tijden Constantini geleest heeft: 't selve
ghetuyghen Hieronymus ende Rufinus.

Item contrarie blijckt uyt den H. Hierony-
mus, die alsoo spreekt / *Epist. 17.* 'Twaer te langh
te verhaelen, wat Bisschoppen, wat Martelaeren, wat
mannen inde kerckelijcke leere wel-sprekende, op
alle

Coveniēter Ev-
angelicæ historix,
ostenditur in Beth-
leem spelunca bi
Christus natus est, &
præsepe ubi fasciis
involutus idque
quod ostenditur, et-
iam iis in locis, ubi
alieni à fide habi-
tant, celebratum, ac
decantatum est.

58 Cerimonien raeckende de Pelgrimagien.
alle eeuwen, beginnende vande Hemelvaert des Hee-
ren tot desen teghenwoordighen dagh, te Ierusalem
zijn ghekomen &c. Hebben de Christenen vande
Hemelvaert des Heeren af beginnen het heyligh
Landt te besoecken/ergo 'tis valsch / dat dat
eerst opgekomen is ten tijde van Constantinus.

Item den H. Cyrillus Hierosolimitanus *Capituli 17.* Ten is nu niet eerst begost, dat hier te Ierusalem van alle kanten saemen ghekomen is eene menighe van uytlandische natien, dat is al van over langhe tijden, ofte van certijdes. Ergo soo en is dit niet begost ten tijde van Constantinus, want Cyrillus en heeft niet langh naer de tijde Constantini gheleest/te weten/onder sijnen son-

Item Sozomenus *Hist. Eccles. lib. 2. cap. 1. b.* De oude Heydenen, sendt hy/die de Kercke vervolgt hebben, soo sy de Christelijcke Religie, doe nieuwelijnghs opghecomen, met alle macht trachteden te niet te doen, hebben sy de heylighe plaetsen met opgheworpen dijcken bedeckt, ende die veel hooght ghemaect, ghelijckmen nu noch can sien: jae hebben de plaetse van't graf daer Christus verlesen is, ende den bergh van Calvarien, omringhelt met eenen muer, ende die op haere maniere verciert hebben sy die vol steenen gheworpen, ende daer op ghebouwt den tempel van Venus. Daer naer hebben sy daer ghestelt de statue vande selve Goddinne, op dat die, de welke Christus in die plaetse souden aenbidden, t'samen souden Venus schijnen te eerden, ende dat door langheydt van tijde, vergeten soude worden de waerachtighe oorsaecke, om de welke de menschen die plaetse eerden &c. Dus verrebou daer / datmen eerst de Pelgrimagien / naemelijck naer 't heyligh Landt / soude begost hebben ten tijde van Constantinus,

Non enim nunc
ncepit huc externa-
rum gentium multi-
tudo undique con-
gregari, sed jam
olim.

6 Veteres Gentiles,
qui Ecclesiam perfec-
tissimam, quoniam
Christianam
religionem, recens
jam ortam, delere, &
excindere omnibus
opibus, viribusque
laborabant, idcirco
eum locum ingenti
aggere superinjecto,
obruerunt, eumque
in majorem altitudi-
nem, uti etiamnum
apparet, extruxerunt.
Quin etiam uniyer-
so loco, tum sepul-
chri, unde Christus
resurrexit, tum Cal-
varia, muro undique
circundato, eum pro
arbitratu suo exor-
nare coeperunt. Nam
primum sternerunt la-
pidibus; deinde sa-
num Veneris super-
extraunt: Prostrato
simulachrum in eo
statuunt, ad eum sa-
crificium, ut & qui
Christum in eo loco
adorarent, Venerem
viderentur colere; &
temporis diuturnita-
te, vera causa, cur ho-
mines eum locum
venerarentur, veniret
in oblivionem &c.

CERI.